

VIỆN HÀN LÂM
KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI

TRẦN MAI TRANG

***BẤT BÌNH ĐẲNG THU NHẬP Ở AI CẬP
VÀ BÀI HỌC KINH NGHIỆM CHO VIỆT NAM***

Chuyên ngành : Kinh tế quốc tế

Mã số : 9310106

TÓM TẮT LUẬN ÁN TIẾN SĨ KINH TẾ

HÀ NỘI - 2018

Công trình được hoàn thành tại:
Học viện Khoa học Xã hội

Người hướng dẫn khoa học:

1. PGS.TS. Đỗ Đức Định
2. PSG. TS. Phạm Thị Thanh Bình

Phản biện 1: GS.TS. Đỗ Đức Bình

Phản biện 2: PGS.TS. Trần Công Sách

Phản biện 3: PGS.TS. Chu Đức Dũng

Luận án sẽ được bảo vệ trước Hội đồng chấm luận án cấp
Học viện họp tại Học viện Khoa học xã hội 477 Nguyễn Trãi,
Thanh Xuân, Hà Nội, ngày.....tháng.....năm.....

Có thể tìm hiểu luận án tại thư viện:

- Thư viện Quốc gia
- Thư viện Học viện Khoa học xã hội

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Hiện nay, ở hầu khắp các quốc gia trên thế giới con người đang phải đối mặt với nhiều thách thức có tác động ngày càng trực tiếp và mang tính chất toàn cầu của những vấn đề về biến đổi khí hậu, hủy hoại môi trường, khủng hoảng tài chính và suy thoái kinh tế và bất ổn về chính trị. Một trong những nguyên nhân gây mất ổn định kinh tế, chính trị và xã hội của một quốc gia là vấn đề bất bình đẳng thu nhập ngày càng gia tăng.

Bất bình đẳng xã hội đã ngày càng gia tăng ở hầu hết các nước trên thế giới ngay từ những năm 1950 cho tới thời điểm hiện tại. Ở một số nước phát triển như Mỹ, Nhật Bản, chỉ số nghèo đói đã tăng vọt so với các nước OECD trong vài năm qua và trở thành chủ đề nóng của các chính phủ đương nhiệm. Tình hình của các nước đang phát triển còn có phần đáng lo ngại hơn.

Bất bình đẳng thu nhập cũng là một trong những nguyên nhân gây nên sự trỗi dậy của các phong trào xã hội, điển hình như cuộc cách mạng “Mùa xuân Arab” năm 2010 ở khu vực Bắc Phi và Trung Đông trong đó có Ai Cập.

Hiện nay, công bằng xã hội và bình đẳng xã hội là hai trong số nhiều vấn đề gây nhiều tranh luận nhiều nhất. Chính những bất công trong xã hội và sự phân phối không công bằng xảy ra phổ biến và nghiêm trọng ở Ai Cập dưới chế độ Mubarak đã là một trong những nguyên nhân tạo ra sự bất mãn trong xã hội.

Hiện nay tình trạng bất bình đẳng thu nhập ở Việt Nam đang có chiều hướng gia tăng nên việc tìm hiểu về bất bình đẳng thu nhập ở Ai Cập, lý giải những nguyên nhân và những nghịch lý trong vấn đề bất bình đẳng thu nhập ở Ai Cập để từ đó rút ra những vấn đề thất bại và thành công của Ai Cập và đưa ra những hàm ý cho Việt Nam trong việc giảm thiểu tình trạng bất bình đẳng thu nhập là rất cần thiết.

Chính vì những lý do đó, việc nghiên cứu đề tài “***Bất bình đẳng thu nhập ở Ai Cập và một số bài học kinh nghiệm cho Việt Nam***” là thực sự cần thiết và có ý nghĩa thực tế.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu của luận án

2.1 Mục đích nghiên cứu

Mục tiêu của luận án là nghiên cứu thực trạng bất bình đẳng thu nhập ở Ai Cập, lý giải những nghịch lý xung quanh những kết quả thống kê chính thức về bất bình đẳng thu nhập và thực tế bất bình đẳng thu nhập ở Ai Cập để từ đó rút ra những bài học

kinh nghiệm cho Việt Nam từ những thất bại và thành công trong việc giải quyết bất bình đẳng thu nhập trên thực tế của Ai Cập.

2.2. *Nhiệm vụ nghiên cứu*

Luận án có nhiệm vụ:

- Tổng quan tình hình nghiên cứu trong và ngoài nước về bất bình đẳng thu nhập.
- Xây dựng khung phân tích lý luận về bất bình đẳng thu nhập
- Phân tích thực trạng và những nghịch lý trong thực tế về bất bình đẳng thu nhập cùng luận giải nguyên nhân.
- Gợi mở một số vấn đề có ý nghĩa tham khảo cho Việt Nam từ kết quả nghiên cứu về bất bình đẳng thu nhập của Ai Cập

3. **Đối tượng và phạm vi nghiên cứu của luận án**

3.1 *Đối tượng nghiên cứu*

Đối tượng nghiên cứu của luận án là bất bình đẳng thu nhập trong quá trình phát triển kinh tế - xã hội của Ai Cập.

3.2 *Phạm vi nghiên cứu*

- Về nội dung: Luận án đặt trọng tâm nghiên cứu về bất bình đẳng thu nhập giữa các nhóm dân cư ở Ai Cập.
- Về thời gian: Luận án giới hạn sự phân tích thực trạng bất bình đẳng thu nhập ở Ai Cập trong giai đoạn từ năm 1994 – 2013 dựa trên bộ số liệu của Bộ điều tra mức sống hộ gia đình CAPMAS (Ai Cập) qua các năm.

4. **Phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu của luận án**

4.1 *Phương pháp luận*

Phương pháp duy vật biện chứng: Đặc trưng của phương pháp duy vật biện chứng là coi một sự vật hay một hiện tượng trong trạng thái luôn phát triển và xem xét nó trong mối quan hệ với các sự vật và hiện tượng khác. Cốt lõi của chủ nghĩa duy vật biện chứng là chủ nghĩa duy vật kết hợp với phép biện chứng.

4.2. *Phương pháp nghiên cứu*

Luận án được thực hiện trên cơ sở sử dụng các phương pháp nghiên cứu định tính, phân tích và tổng hợp các số liệu thứ cấp theo cách tiếp cận hệ thống. Các số liệu thứ cấp bao gồm các tài liệu thống kê, báo cáo đã được công bố liên quan tới Ai Cập.

Bên cạnh đó luận án cũng sử dụng các số liệu báo cáo từ các công trình đã được công bố như sách tham khảo về Ai Cập, tư liệu nghiên cứu của các tổ chức quốc tế, Tổng cục Hải quan, cơ quan ngoại giao, Bộ Công thương v.v...

5. Đóng góp mới về khoa học của luận án

Việc lựa chọn các giải pháp nhằm giảm tình trạng bất bình đẳng thu nhập ở Việt Nam dựa trên những kinh nghiệm quốc tế về thành công hoặc không thành công là vấn đề mang tính cấp thiết, rất có ý nghĩa cả về lý luận và thực tiễn cho Việt Nam. Qua nghiên cứu, luận án có những đóng góp chủ yếu sau đây:

Thứ nhất, hệ thống hóa một số vấn đề lý luận cơ bản về bất bình đẳng thu nhập để xây dựng khung phân tích của luận án.

Thứ hai, phân tích và đánh giá thực trạng bất bình đẳng thu nhập và lý giải những nguyên nhân gây bất bình đẳng thu nhập ở Ai Cập.

Thứ ba, Gợi mở hàm ý chính sách cho Việt Nam trong việc giảm tình trạng bất bình đẳng thu nhập đang có xu hướng gia tăng.

6. Ý nghĩa lý luận và thực tiễn của luận án

Ý nghĩa lý luận:

Luận án góp phần cung cấp cơ sở lý luận cho việc đổi mới và hoàn thiện chính sách phát triển nói chung và chính sách thu nhập và phân phối thu nhập ở Việt Nam.

Ý nghĩa thực tiễn

Luận án góp phần nghiên cứu về phân phối thu nhập của Ai Cập để trên cơ sở này có thể hiểu toàn diện hơn về chính sách phát triển của Ai Cập trong quá trình thúc đẩy sự hợp tác có hiệu quả giữa Việt Nam và Ai Cập

Luận án có thể làm tài liệu tham khảo cho các cơ quan quản lý, hoạch định chính sách, trường, viện và những ai quan tâm đến Ai Cập.

7. Cơ cấu của luận án

Luận án ngoài phần mở đầu, kết luận, phần chú thích, tài liệu tham khảo và phụ lục, gồm 4 chương.

Chương 1: Tổng quan các công trình nghiên cứu liên quan đến vấn đề bất bình đẳng thu nhập ở Việt Nam và Ai Cập

Chương 2: Cơ sở lý luận về bất bình đẳng thu nhập

Chương 3: Thực trạng bất bình đẳng thu nhập ở Ai Cập giai đoạn 1994 – 2013

Chương 4: So sánh bất bình đẳng thu nhập Việt Nam – Ai Cập và gợi mở hàm ý chính sách cho Việt Nam

CHƯƠNG 1: TỔNG QUAN CÁC CÔNG TRÌNH NGHIÊN CỨU LIÊN QUAN ĐẾN VẤN ĐỀ BẤT BÌNH ĐẲNG THU NHẬP Ở AI CẬP VÀ VIỆT NAM

1.1 Những nghiên cứu nước ngoài

1.1.1. Những nghiên cứu về phân phối thu nhập

Nghiên cứu phân phối thu nhập là vấn đề rất quan trọng, có rất nhiều quan điểm của các nhà kinh tế trong lịch sử phát triển của kinh tế học ở mọi thời kỳ. Một số quan điểm cho rằng phân phối thu nhập, của cải và quyền lực là những vấn đề kinh tế. Một số quan điểm khác lại cho rằng phân phối không phải là vấn đề quan trọng của xã hội và chỉ là kết quả của những quyết định cơ bản của chính phủ. Những nghiên cứu điển hình như: David Ricardo (1817), A.Smith, J.B.Clark (1899), **O.Galor và J.Zeira. John Maynard Keynes** đã đưa ra những luận điểm hình thành nên nền tảng của các lý thuyết phân phối thu nhập của các Keynesian sau này.

1.1.2 Những nghiên cứu về bất bình đẳng thu nhập

Những nghiên cứu điển hình về bất bình đẳng thu nhập như: Nhà kinh tế học **Milanovic (2002)** là người tiên phong trong nghiên cứu về vấn đề thu nhập trên thế giới và phân phối chi tiêu dựa trên sự khảo sát các hộ gia đình, **Angus Maddison (2007)** trong cuốn “*Contours of the World Economy 1-2030 AD*” Tác giả **Shang – Jin Wei (2001)** với bài viết “*Globalization and inequality: evidence from China*”

1.1.3. Những nghiên cứu về bất bình đẳng thu nhập ở Ai Cập

Có bốn xu hướng chính trong những nghiên cứu về bất bình đẳng ở Ai Cập là: (i) tác động của cải cách ruộng đất với phân phối đất đai; (ii) tác động của các chính sách kinh tế nông nghiệp đến bất bình đẳng thu nhập; (iii) thực trạng bất bình đẳng thu nhập giữa khu vực thành thị và nông thôn; và (iv) đánh giá định tính và định lượng tác động của mối quan hệ giữa tăng trưởng, nghèo đói và bất bình đẳng thu nhập.

1.2 Những nghiên cứu trong nước

1.2.1. Nghiên cứu về bất bình đẳng thu nhập ở Việt Nam

Ở Việt Nam nghiên cứu về bình đẳng thu nhập và bất bình đẳng thu nhập của Việt Nam thì có nhiều. NCS chỉ khái quát tình hình nghiên cứu của Việt Nam ở mức độ cần thiết, để nắm bắt được những vấn đề lý luận và thực tiễn về vấn đề này ở Việt Nam nhằm xây dựng khung phân tích lý thuyết của luận án và định hướng gợi mở có tính tham khảo cho Việt Nam từ kết quả nghiên cứu về Ai Cập. Một số tác phẩm và tác giả điển hình nghiên cứu về bất bình đẳng thu nhập ở Việt Nam như

PGS.TS. Phạm Văn Vận với tác phẩm “*Kinh tế học công cộng*”, **Phạm Xuân Nam** (2007) [12] trong bài báo “*Tăng trưởng kinh tế và công bằng xã hội trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa*”, Tác giả **Bùi Đại Dũng** và **Phạm Thu Hương** trong bài báo “*Tăng trưởng kinh tế và công bằng xã hội*” đăng trên tạp chí Khoa học ĐHQGHN, **Lê Cần Tĩnh** (2007) trong bài viết “*Mấy suy nghĩ về tăng trưởng kinh tế và công bằng xã hội*” đăng trên Tạp chí Triết học số 7/2006, **Nguyễn Mạnh Toàn** (2011) trong bài viết “*Tác động của việc gia nhập WTO đến phân phối thu nhập giữa các nhóm hộ gia đình tại Việt Nam*” trên *Tạp chí Kinh tế & Phát triển*, (168) ...

1.2.2. Nghiên cứu của Việt Nam về bất bình đẳng thu nhập ở Ai Cập

Cho đến nay chưa có ấn phẩm được công bố nào tại Việt Nam bàn về vấn đề bất bình đẳng thu nhập ở Ai Cập. Nếu có chỉ là các công trình liên quan đến những khía cạnh khác nhau của Ai Cập như Bài viết “*Làn sóng nổi dậy tại Bắc Phi – Trung Đông: Nguyên nhân, tác động, ảnh hưởng và những vấn đề đặt ra cho Việt Nam*” của **Đỗ Đức Định**, Tạp chí Nghiên cứu Châu Phi – Trung Đông, số 3(67), Bài viết của tác giả **Trần Văn Tùng** về “*Những biến động chính trị xã hội gần đây ở Trung Đông và ảnh hưởng của nó tới kinh tế toàn cầu*”, Tạp chí Nghiên cứu Châu Phi – Trung Đông, **Bùi Nhật Quang** trong bài “*Kinh tế Ai Cập hậu Mubarak*”, Tạp chí Nghiên cứu châu Phi – Trung Đông, số 6(70), 2011

Đây là khoảng trống trong nghiên cứu và là cơ sở để Nghiên cứu sinh xác định đối tượng nghiên cứu của mình trong luận án này.

1.3. Đánh giá chung

Những nghiên cứu về bất bình đẳng thu nhập cả trong và ngoài nước đã đưa ra được những nhận định nghiên cứu về mặt lý thuyết và thực tiễn của vấn đề bất bình đẳng thu nhập như tình trạng bất bình đẳng thu nhập nói chung ở một số quốc gia cụ thể và trên toàn thế giới.

Có một số luận án tiến sĩ kinh tế đã nghiên cứu vấn đề bất bình đẳng thu nhập ở Việt Nam đặt trong sự tác động với một số vấn đề khác như sự bất bình đẳng thu nhập với tăng trưởng kinh tế, bất bình đẳng thu nhập dưới tác động của toàn cầu hóa. Những luận án này cũng đã đưa ra những giải pháp nhằm giảm thiểu tình trạng bất bình đẳng đến mức có thể chấp nhận được. Ở Ai Cập cũng đã có nhiều công trình nghiên cứu về bất bình đẳng thu nhập, lý giải những nguyên nhân của

tình trạng này. Ở Việt Nam thì chỉ là những nghiên cứu về kinh tế, chính trị xã hội chung của Ai Cập hoặc những vấn đề về mối quan hệ giữa Việt nam và Ai Cập trong kinh tế, thương mại và đầu tư. Cho đến nay chưa có ấn phẩm được công bố nào tại Việt Nam bàn về vấn đề bất bình đẳng thu nhập ở Ai Cập để từ đó đưa ra những hàm ý chính sách đối với Việt Nam. Đây là khoảng trống trong nghiên cứu và là cơ sở để Nghiên cứu sinh xác định đối tượng nghiên cứu của mình trong luận án này.

Tên đề tài luận án được xác định là “Bất bình đẳng thu nhập ở Ai Cập và bài học kinh nghiệm cho Việt Nam”, tác giả khẳng định, đây là một đề tài mới, không trùng lặp. Các tài liệu và ấn phẩm liên quan trong và ngoài nước sẽ được tác giả tham khảo để kế thừa có chọn lọc trong quá trình nghiên cứu để viết luận án của mình về bất bình đẳng thu nhập ở Ai Cập.

KẾT LUẬN CHƯƠNG 1

Trong chương 1 luận án, nghiên cứu sinh đã tổng quan tình hình nghiên cứu trong và ngoài nước về bất bình đẳng thu nhập. Đã có nhiều nghiên cứu về bất bình đẳng thu nhập ở Việt Nam nhưng bất bình đẳng thu nhập ở Ai Cập tại Việt Nam không có. Những tác phẩm nghiên cứu về Ai Cập mới chỉ dừng lại ở những công trình nghiên cứu liên quan đến các khía cạnh riêng biệt hay một số vấn đề cụ thể của Ai Cập như các tác giả Đỗ Đức Định, Trần Văn Tùng, Bùi Nhật Quang...

Từ những vấn đề lý thuyết, thực trạng bất bình đẳng thu nhập ở Ai Cập và vấn đề bất bình đẳng thu nhập ở Việt Nam để làm căn cứ lý luận và thực tiễn xây dựng khung phân tích của luận án để triển khai nghiên cứu vấn đề bất bình đẳng về thu nhập ở Ai Cập.

CHƯƠNG 2: CƠ SỞ LÝ LUẬN VỀ BẤT BÌNH ĐẲNG THU NHẬP

2.1. Khái niệm về thu nhập và bất bình đẳng thu nhập

2.1.1 Khái niệm về thu nhập và các khái niệm liên qua đến thu nhập

2.1.1.1. Khái niệm về thu nhập và của cải

Khái niệm về thu nhập

Có thể hiểu khái niệm cơ bản về thu nhập khả dụng được xác định bởi dòng tiền vào của một hộ gia đình (thường là tiền lương và các khoản thanh toán của nhà nước) trừ đi những khoản thuế. Có thể xem những khoản phải nộp thuế là những khoản “đầu ra” và những khoản thu nhập là những “đầu vào”.

Thu nhập còn được tính theo hộ gia đình bằng mức thu nhập bình quân của hộ gia đình đó. Tuy nhiên mỗi hộ gia đình đều khác nhau về quy mô như số thành viên trong mỗi gia đình nên việc tính toán thu nhập trong mỗi hộ gia đình được tính toán bằng phương pháp căn bậc hai đối với tổng số thành viên trong toàn hộ gia đình.

Khái niệm về của cải

Của cải, thí dụ như đất đai, nhà cửa và các tài sản khác biểu hiện dưới hình thức hiện vật hoặc giá trị do mỗi người tích lũy từ thu nhập do lao động hay được thừa kế, biếu tặng. Việc đo lường của cải là rất phức tạp và mỗi quốc gia có một cách đo lường khác nhau. Chính vì vậy việc đo lường của cải ở mỗi quốc gia cần dựa trên những yếu tố khác nhau trong việc hình thành nên của cải của mỗi hộ gia đình hay mỗi cá nhân.

Sự khác nhau giữa thu nhập và của cải

Thứ nhất, của cải thường được tích lũy trong một thời gian dài nên thường cao hơn thu nhập.

Thứ hai, của cải có tính không đồng đều và không thường xuyên như thu nhập và chính điều này làm cho sự bất bình đẳng về của cải có xu hướng rõ nét hơn là bất bình đẳng thu nhập.

2.1.1.2. Khái niệm về phân phối thu nhập

Phân phối theo nghĩa chung nhất có thể được hiểu là hoạt động chia các yếu tố sản xuất, các nguồn lực đầu vào trong một quá trình sản xuất và chia các kết quả sản xuất, các sản phẩm đầu ra trong quá trình tái sản xuất xã hội. Phân phối thu nhập là một bộ phận của phân phối, gắn liền với sự phân phối sản phẩm đầu ra được biểu hiện dưới các hình thái thu nhập.

2.1.1.3. Khái niệm về bất bình đẳng thu nhập

Căn cứ trên những khái niệm về thu nhập, về của cải như trên có thể hiểu bất bình đẳng thu nhập là sự chênh lệch về thu nhập giữa các cá nhân, các nhóm người

trong xã hội trong việc phân phối thu nhập. Bất bình đẳng thu nhập thường được diễn đạt như tỷ lệ phần trăm của thu nhập đối với toàn bộ dân số. Ví dụ, số liệu thống kê có thể chỉ ra rằng khoảng 70% thu nhập của một quốc gia có thể được nắm giữ bởi 20% dân số của quốc gia đó.

2.2.2. Các phương pháp đo lường bất bình đẳng thu nhập

Đường cong Lorenz

Đường cong Lorenz là đường thể hiện mối quan hệ giữa các nhóm dân số và phần trăm thu nhập tương ứng của họ trong tổng thu nhập quốc dân. Đường cong Lorenz được xây dựng trên phương thức phân phối thu nhập theo quy mô.

Hệ số Gini

Ý tưởng cơ bản đằng sau chỉ số Gini rất đơn giản. Chỉ số Gini sử dụng giá trị 0 để đại diện cho một xã hội tuyệt đối bình đẳng với mức thu nhập của tất cả mọi người là như nhau và giá trị 1 để biểu thị một xã hội với thu nhập tập trung vào tay một số người và là xã hội bất bình đẳng cao nhất.

Chỉ số Theil L

Một thước đo khác về sự bất bình đẳng là chỉ số Theil L. Chỉ số này xác định sự bất bình đẳng dựa trên lý thuyết thông tin/xác suất.

Tỉ số Kuznets

Nhà kinh tế học Simon Kuznets là người đưa ra những tỉ số này vào một nghiên cứu của ông về phân phối thu nhập ở các nước phát triển và đang phát triển. Tỷ số này là tỷ số giữa tỉ trọng giữa thu nhập của x% người giàu nhất chia cho y% người nghèo nhất, trong đó x và y có thể nhận các giá trị như 10, 20 hoặc 40.

Đo lường khoảng cách giàu nghèo

- 1- Phương pháp so sánh % khoảng cách về thu nhập giữa % dân số giàu nhất và % dân số nghèo nhất*
- 2- Tiêu chuẩn “40” của WorldBank*

2.2. Các nhân tố tác động đến bất bình đẳng thu nhập

2.2.1. Bất bình đẳng về cơ hội

Việc đánh giá bất bình đẳng về cơ hội dựa trên việc đo lường những kết quả đầu ra cho mọi thành viên trong xã hội nhưng có sự phân biệt những cá nhân đó